С.О. Тульчинська *(Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ, Україна)*

КОНЦЕПЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ НА ОСНОВІ РЕГІОНАЛЬНИХ ПЕРЕВАГ

У статті проаналізовано основні причини асиметрії розвитку регіонів, для подолання якої пропонується концепція розвитку на основі використання регіональних перевагах. Визначено, що регіональні переваги формують інноваційну конкурентоспроможність регіонів, яка, у свою чергу, надає поштовх розвитку сусідніх територіальних суб'єктів.

Ключові слова: *регіон, регіональна політика, регіональні переваги, інноваційна конкурентоспроможність регіонів.*

Літ. 25.

С.А. Тульчинская *(Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт», г. Киев, Украина)*

КОНЦЕПЦИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ НА ОСНОВЕ РЕГИОНАЛЬНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ

В статье анализируется основные причины асимметрии развития регионов, для преодоления которой предлагается концепция развития на основании использования региональных преимуществ. Определено, что региональные преимущества формируют инновационную конкурентоспособность регионов, что, в свою очередь, дает толчок развитию соседних територіальных субъектов.

Ключевые слова: *регион, региональная политика, региональные преимущества, инновационная конкурентоспособность регионов.*

S.O. Tulchynska *(National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine)*

CONCEPT OF REGIONS' INNOVATIVE DEVELOPMENT ON THE BASIS OF REGIONAL ADVANTAGES

The article analyzes the major causes for asymmetry in regions' development, for overcoming of which the concept of development based on the usage of regional advantages is offered. It is determined that regional advantages form the innovative competitiveness of regions which in turn promotes further development of the neighbouring territorial subjects.

Keywords: *region; regional policy; regional advantages; innovative competitiveness of regions.*

Постановка проблеми. Концепція регіональної політики, крім соціальної орієнтованості та втілення принципу соціальної справедливості, має бути адекватною стратегічним цілям економічного зростання, тобто спрямованою на інноваційний тип економіки, розбудову економіки знань. Вона має передбачати процес формування сприятливих передумов для регіонів, що стає дуже актуальним у ході економічної глобалізації. Міжнародною практикою доведено, що процеси глобалізації та інтеграції у світові господарські відносини неможливі без залучення стратегічного управління на державному й регіональному рівнях як ефективного інструменту політики. Актуальність розробки стратегії інноваційного розвитку регіонів зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які приділяють значну увагу питанням регіональної економіки, необхідно відзначити О. Амо-

© *С.О. Тульчинська, 2012*

шу [1], П. Бєлєнького [10], П. Бубенка [2], З. Варналія [19], В. Василенка [4], З. Герасимчук [5], Б. Данилишина [9], М. Долішнього [10], М. Козоріз [23], В. Мельника [14], В. Симоненка [20], Д. Стеченка [21], В. Чужикова [24], А. Шевчук [25] та інших. Як наслідок, за останні роки із проблематики стратегії регіонального розвитку з'явилися праці, підготовлені як колективами авторів [6; 7; 11; 14; 19; 23], так і окремими дослідниками [3; 5; 8; 16; 18].

Невирішені частина проблеми. Але, незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених регіональним проблемам розвитку, підходи до стратегії інноваційного розвитку регіонів потребують подальшого дослідження, у тому числі за рахунок переваг регіонів, на основі яких формується інноваційна конкурентоспроможність регіонів.

Мета дослідження. Дослідження причин асиметрії регіонального розвитку та подолання її за рахунок регіональної політики, спрямованої на розвиток інноваційних переваг регіонів.

Основні результати дослідження. Проблеми регіональної політики, успадковані від минулого, трансформувалися з урахуванням нових ринкових умов і потребують нових підходів до їх вирішення. Новий зміст сучасної регіональної політики полягає у залученні всіх регіонів до активних ринкових перетворень, розкриття здібностей громадян і підприємств з урахуванням територіальної специфіки. Суттєва регіональна диференціація розвитку регіонів формувалася в Україні протягом тривалого часу внаслідок сукупної дії основних груп чинників: природно-ресурсного, демографічного, науково-інтелектуального потенціалів, спеціалізації й територіальної структури господарства, розселення населення й рівня урбанізованості території, географічного й геополітичного розташування регіонів, їх інфраструктурного забезпечення [12, *9*].

Основними причинами загострення регіональної асиметрії стали:

- тривала соціально-економічна криза, яка виявила різний ступінь адаптованості окремих регіонів до нових економічних умов;
- невідповідність галузевої структури економіки регіонів сучасним тенденціям, внаслідок чого частина регіонів є аграрно-індустріальними і на фоні кризи агропромислового комплексу там спостерігаються низькі темпи економічного зростання;
- незавершеність правового оформлення механізму бюджетного регулювання, яке і до сьогодні не дає можливостей місцевим бюджетам сформувати фінансові ресурси для розвитку територій;
- асиметричність регіонального розвитку українських регіонів внаслідок суперечностей між декларуванням інноваційного чинника на найвищих щаблях влади і реальною практикою, коли проголошений інноваційний шлях не став визначальним для економіки регіонів та України загалом. Таким чином, у реальному житті диференціація соціально-економічного розвитку постійно відтворюється на якісно новій основі.

Певний диспаритет регіонального розвитку притаманний усім без винятку країнам світу, але підходи до вирішення цієї проблеми є різними. У ринково розвинутих країнах набула поширення теорія нерівномірного регіонального господарського розвитку, яка є синтезом теорій полюсів росту Ф. Перру [13] і

довгих хвиль М. Кондратьєва [15]. В основі ідей полюсів росту лежить уявлення про провідну роль галузевої структури економіки, насамперед, провідних галузей, які продукують нові товари і послуги. Центри й ареали економічного простору, де розміщуються підприємства провідних галузей, стають полюсами притягання чинників виробництв, забезпечуючи найбільш ефективне їх використання. Це призводить до інтеграції підприємств, формування своєрідних полюсів економічного зростання [14, *343*]. Виокремлення полюсів зростання з метою регіонального розвитку спрямоване на ретельний вибір у проблемному регіоні одного або декількох потенційних полюсів, куди будуть спрямовуватися інвестиції замість того, щоб розподіляти їх по всіх підприємствах господарського комплексу. Теоретична модель Ф. Перру вважається основною теорією інновації й стимулювання розвитку. Нова парадигма регіонального розвитку була прийнята країнами ЄС у 90-х роках минулого століття.

Погляди українських економістів на ліквідацію диспаритету регіонального розвитку неоднозначні. Т. Уманець вважає, що метою економічного регіонального розвитку є пошук шляхів зменшення економічної нерівності між регіонами, стимулювання найбідніших регіонів, що забезпечить вирівнювання їх економічного розвитку та зменшення розриву між найбіднішими та найбагатшими районами країни [22, *18*].

Натомість інші економісти, точку зору яких ми поділяємо, зокрема Т. Голікова [8], Л. Проданова [18], в поняття нового розуміння сутності регіонального розвитку включають оптимальне використання їхнього внутрішнього потенціалу, перенесення акцентів з прямого державного регулювання на стимулювання в регіонах своєрідних автономних механізмів.

Інноваційний розвиток регіонів необхідно будувати з урахуванням переваг регіонів. Регіональні переваги – це передусім сукупність соціально-економічних, науково-освітніх, технічних, інформаційних, культурних та інституційних умов, що склалися в регіоні, які відрізняють його від інших і визначають довгострокові перспективи виробництва товарів і послуг. На основі переваг формується інноваційна конкурентоспроможність регіонів.

Практично кожна із областей України має у своєму арсеналі 3–4 специфічні характеристики: корисні копалини, промислову специфіку, особливі чинники (море, кордон, залізничні магістралі, судноплавні ріки тощо). Але з економічної точки зору вони по-справжньому не оцінені (наскільки їх можна використовувати при формуванні стратегії інноваційного розвитку регіонів).

В економічній літературі виділяють передумови досягнення і підтримки інноваційних переваг регіонального характеру у 4 групах [17]. До першої з них відносяться чинники, що формують інноваційний потенціал регіону та визначають його роль і місце у національному інноваційному потенціалі, тобто його спроможність реалізувати інноваційну діяльність в академічному, прикладному (галузевому), вузівському і заводському секторах науки та інноваційній інфраструктурі, яка функціонує на даній території.

Друга група чинників пов'язана з характером і розміщенням наявних у регіоні природних ресурсів, а також розгортанням виробництв, які можуть бути об'єктами активної інноваційно-інвестиційної діяльності та впровадження нових технологій.

До третьої групи чинників належить рівень інноваційної інфраструктури регіону як мікросередовища для базування інноваційних утворень регіонального розвитку, які формують інноваційну привабливість регіону, – сприятливе середовище для інноваційних процесів: можливість впровадження результатів наукових і науково-технічних розробок у виробництво, ефективність освоєння інноваційних проектів; рівень фінансового забезпечення інноваційної діяльності та ступінь розвитку інноваційної інфраструктури.

До четвертої групи відносяться чинники, які характеризують принципи регулювання інноваційної діяльності владними регіональними структурами, орієнтованими на досягнення стратегічних цілей регіону. Якщо держава виконує інституційну, регулюючу та стимулюючу функції, то регіональна влада, застосовуючи систему індикативного планування, розробляє орієнтири розвитку економіки регіонів і приймає відповідні нормативні акти, які регламентують фінансову й організаційну підтримку підприємств різних форм власності щодо досягнення намічених орієнтирів.

Висновки. Отже, якщо раніше реформи спрямовувалися на усунення регіональної асиметрії, то зараз зусилля повинні спрямовуватися на формування ефективного розвитку окремих територій на основі переваг регіонального характеру. Таким чином, інноваційний розвиток регіонів забезпечується здатністю економічної системи регіону формувати соціально-економічну оптимальність, сприятливі умови для стабільного підвищення ефективності виробництва, адаптованого до змін внутрішнього попиту та світової кон'юнктури на основі використання регіональних переваг.

Отже, враховуючи, що диференціація розвитку регіонів має об'єктивне підґрунтя, безперспективною була б політика вирівнювання розвитку шляхом банального перерозподілу обмежених ресурсів із сфер їх ефективного використання у регіонах-донорах у депресивні території. Альтернативою «політики вирівнювання» може стати концепція розвитку, сформована на регіональних перевагах, тобто зважена диференційована державна політика інноваційного регіонального розвитку.

Створення умов для використання переваг регіонів формує інноваційну конкурентоспроможність регіонів, що, у свою чергу, дає поштовх для розвитку сусідніх територіальних суб'єктів і стає своєрідним каркасом інноваційного розвитку всієї країни. Залучення регіонами сусідніх регіонів у сферу інноваційного виробництва за рахунок дії механізму міжрегіональних зв'язків зможе забезпечити вищу ефективність виробництва всіх учасників співробітництва.

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціальне забезпечення: Монографія / О.І. Амоша, В.П. Антонюк, А.І. Землянкін та ін.; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк: Інститут економіки промисловості, 2007. – 328 с.

2. *Бубенко П.Т.* Регіональні аспекти інноваційного розвитку: Монографія. – Х.: НТУ «ХПІ», 2002. – 316 с.

3. *Буркинський Б.В., Лазарєва Є.В.* Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2007. – 140 с.

4. *Василенко В.Н., Медведь В.Ю., Савельєва Т.М.* Экономическое развитие регионов: сходство и различие. – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 219 с.

5. *Герасимчук З.В.* Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 528 с.

6. *Герасимчук З.В., Ковальська Л.Л.* Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 243 с.

7. *Герасимчук З.В., Куцай Н.С.* Організаційно-економічний механізм становлення інноваційного потенціалу регіону: Монографія. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 216 с.

8. *Голікова Т.В.* Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика: Монографія. – К.: НАДУ, 2007. – 296 с.

9. *Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Горська О.В.* Продуктивні сили економічних регіонів України. – К.: Нічлава, 2000. – 520 с.

10. *Долішній М.І., Бєлєнський П.Ю., Гомольська Н.І.* Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики: Монографія. – Харків: ІНЖЕК, 2006. – 248 с.

11. *Дуленко А.Л., Бубенко П.Т., Кашпур А.Д.* Инновационному процессу – новое экономическое мышление. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практика: Монографія. – Харків: ІНЖЕК, 2007. – 404 с.

12. *Заблодська І.В.* Регіональна промислова політика: питання теорії та практики: Монографія. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2007. – 344 с.

13. История экономической мысли / Под ред. В.В. Крутова, Е.В. Балахоновой. – СПб.: Питер, 2008. – 400 с.

14. Інноваційний ресурс господарського розвитку: Монографія / За ред. В.П. Мельника. – К.: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. – 363 с.

15. *Кондратьев Н.Д.* Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды / Международный фонд Н.Д. Кондратьева и др.; Ред. колл.: Л.И. Абалкин (пред.) и др.; Сост. Ю.В. Яковец. – М.: Экономика, 2002. – 128 с.

16. *Ляшенко О.М.* Моделі кластеризації та трансферу технологій в умовах глобального середовища: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 366 с.

17. *Мазур А.А., Гагауз И.Б.* Современные инновационные структуры: Монография. – Х.: СПД Либуркина Л.М., 2005. – 348 с.

18. *Проданова Л.В.* Пріоритети регіонального розвитку України і проблеми формування регіональної політики // Вісник соціально-економічних досліджень Одеського державного економічного університету.– 2009.– Вип. 27. – С. 271–274.

19. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.

20. *Семиноженко В.П., Данилишин Б.М.* Новий регіоналізм. – К.: Наукова думка, 2005. – 160 с.

21. *Стеченко Д.М.* Становлення політики регіонального розвитку в Україні // Регіональні перспективи.– 1997.– №1. – С. 9–11.

22. *Уманець Т.В.* Регіональний економічний розвиток України: теоретичні основи управління, інтегральна оцінка, діагностика. – Донецьк: ВіК, 2007. – 340 с.

23. Управління інноваційними процесами в регіонах: Монографія / За ред. М.А. Козоріз і Т.С. Смовженко. – Львів: ЛБІ НБУ, 2006. – 263 с.

24. *Чужиков В.І.* Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.

25. *Шевчук А.В.* Інформаційні технології в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону / НАН України, Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2007. – 138 с.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2012.